

FERRAN ALEXANDRI

El camí de Vauban a cavall

Reportatge de:
Jordi Bernat i Ferran Alexandri

Aquest itinerari, que passa per un antic camí de ferradura abalisat, proposa una passejada que segueix els passos de Vauban, l'enginyer del rei Lluís XIV de França, amb motiu del tercer centenari de la seva mort. És un sender que al mateix temps convida a descobrir els camins de bast històrics, sempre per la muntanya, a través d'un paisatge que és fruit d'un equilibri renovat entre l'home i la natura, i d'una manera prou original i mil·lenària: a cavall.

En el segle XVIII l'annexió del Rosselló pel reialme de França desplaça la frontera, que aleshores es trobava al límit del Donasà, fins als límits actuals. Aquesta nova frontera va ser fixada i imposada brutalment el 1659 amb el tractat dels Pirineus per tal de separar els dos regnes bel·ligerants. El tractat, signat a l'illa dels Faisans, al riu Bidasoa, el 7 de novembre de 1659 entre els representants de Felip IV de Castella i III de Catalunya-Aragó, i els de Lluís XIV de França, posava terme a la guerra dels Trenta Anys.

Per preservar la seguretat del seu reialme, Lluís XIV encarregà a Sébastien Le Prestre, marquès de Vauban, de construir un seguit de fortificacions, l'anomenat *cinturó de ferro*, a fi de protegir aquesta contrada d'incursions estrangeres.

EL CAMÍ DE VAUBAN, UN CAMÍ DE CAMINS

Malgrat tot, els Pirineus no van ser mai una frontera i una barrera natural infranquejable. Per a la gent d'aquests indrets la frontera va ser un element flexible, que fins i tot afavoria el contraban o la clandestinitat. Però que no impedia, tanmateix, la cohesió cultural d'un territori que parlava mateixa llengua, el català, i que compartia la mateixa història. La població continua, encara, travessant aquesta frontera a peu, amb muls o amb cavalls, o bé amb un ramat d'ovelles a la recerca de noves pastures.

El camí de Vauban és també un camí carreter que passa per damunt de la via Reial, conegut també com el *camí dels Canons*. Començava a Limós i continuava cap a Anuat, Fontanàs de Saut, Ròsa, coll de les Ares, Puigbalador, Formiguera, coll de la Quillana, la Llaguna i Montlluís. El camí tenia la utilitat d'abastir la ciutadella de Montlluís de qualsevol atac.

Avui, un camí per a la cooperació

Els socis d'aquest projecte el formen dues regions: el parc del Pirineu català, per una banda, i la comarca occitana del Donasà de l'altra, gràcies a una cooperació dins del quadre del programa europeu LEADER+ entre el País Terres Romanes i el País d'Arieja Pirineus, a l'entorn d'un patrimoni comú: el cavall de muntanya.

És a través del camí de Vauban, que els cavalls, els muls i els ases transportaven els canons cap a Montlluís. Avui dia el cavall de muntanya té una marca cultural inseparable de tots dos territoris. Per això s'han unit per donar nova vida a aquest antic camí històric.

PNRRC

El camí de Vauban travessa indrets ideals per anar d'excursió, i passa a prop de nombrosos senders de gran i petit recorregut. També es preveu que en un futur que es puguin fer diversos bucles: vers l'oest, en direcció a la Cerdanya, resseguint el camí dels Bons Homes, l'antic itinerari d'exili dels darrers cònsols de Berga a Foix; a l'est, vers la fortalesa de Cotlliure, i al sud, vers Catalunya.

Un camí que havia estat fet a causa d'una nova frontera, esdevindrà a la fi l'element d'unió d'aquests territoris pirinencs.

Montlluís, plaça forta enmig del camí

Montlluís, municipi i cap de la comarca de l'Alta Cerdanya, és un dels llocs clau per on passa aquesta aventura. Ens podem dirigir a l'oficina de turisme o les dependències del parc. Però Montlluís, a més, és una vila que demana d'aturar-nos-hi.

El personatge

¿QUI ERA VAUBAN?

Sébastien Le Prestre de Vauban, va ser un cèlebre enginyer militar i mariscal de França. Al servei del rei Lluís XIV, fou nomenat comissari general de fortificacions i encarregat de la defensa de les fronteres. I així va construir fortificacions adaptades al progrés de l'artilleria, va perfeccionar l'armament i va dirigir diversos setges. Al mateix temps va dissenyar una línia de fortificacions importants a tot arreu de França. La seva filosofia de treball feia de la plaça forta un element dissuasiu per damunt de tot. Per això utilitzava els contraforts naturals del terreny, que després transformava en elements de defensa.

Un proverbi del segle XVII diu: «Ciutat fortificada per Vauban, ciutat inexpugnable; ciutat assetjada per Vauban, ciutat presa».

Catorze d'aquests indrets es van agrupar a la Xarxa de Llocs Majors Vauban amb la finalitat que es reconegui la seva obra dins del patrimoni mundial de la UNESCO. Justament, dos d'aquests llocs formen part del parc natural del Pirineu català, que abraça les comarques de l'Alta Cerdanya, el Capcir i l'Alt Conflent. Es tracta de les viles de Montlluís i de Vilafranca de Conflent. La història de totes dues ciutats es creua després de la ratificació del tractat dels Pirineus el 1659, que va marcar l'annexió a França de les terres catalanes del Rosselló i la Cerdanya.

L'abril de 1679 Vauban decideix edificar Montlluís a l'encreuament de tres camins. A les portes de la Cerdanya, emmarcada per la coll de Perxa, la vila de Montlluís controla l'entrada del Conflent per la vall de la Tet i l'entrada al Capcir pel país de Llenguadoc. En aquest lloc Vauban va projectar una plaça amb una ciutadella, una ciutat alta i una ciutat baixa. De fet, va ser una plaça forta temible, i que avui encara conserva aquesta vocació.

Vauban va recórrer França durant quaranta anys i va donar el seu nom a un seguit d'itineraris. Dos d'aquests van ser creats per tal de proveir la plaça forta de Montlluís d'homages, material i artilleria. L'un venia de Limós; l'altre venia de Vilafranca de Conflent.

Vauban al llarg de la seva carrera va construir i arranjar 151 places fortes. Va morir el 30 de març de 1707 a París, als 74 anys.

FERRAN ALEXANDRI

Un moment de descans a la torre de Creu, a prop de L'Aude, entre l'etapa de Formiguera a Matamala.

Passejant pel bosc d'en Calvet, abans de baixar cap a la Llaguna.

La ciutat ha estat pensada i construïda enterament amb els plans de Vauban, damunt d'un terreny verge, a la cruïlla de tres rutes: al nord cap a l'alta vall de l'Aude; a l'est, al llarg de la vall de la Têt cap a la plana del Rosselló i la Mediterrània, i a l'oest cap el coll de la Perxa i, més enllà, cap a Andorra i Catalunya.

Montlluís va ser el lloc escollit per Vauban per bastir una fortalesa que defensés la nova frontera fixada pel tractat dels Pirineus. Les obres es dugueren a terme entre 1681 i 1691. És una fortificació modelica, on avui dia encara hi ha allotjada una guarnició militar francesa.

Vilafranca de Conflent, la fi del camí

Fou fundada en 1088-90, a l'indret d'un antic hospital esmentat ja el 1025, pel comte de Cerdanya Guillem Jordà, per tal de substituir Cornellà com a centre del Conflent. El comte pren consciència de l'interès estratègic del lloc, ubicat a la vall de la Têt (molt estreta en aquest indret), a la confluència amb la vall del riu Major, que s'obre pas pel massís calcari de Bedavany a través d'un profund congost.

Després del tractat del Pirineus, Vilafranca esdevé un lloc eminentment estratègic pels francesos, ara els nous ocupants de la regió. Vauban decideix reemprendre les fortificacions medievals i les adapta a les tècniques de combat del segle XVII. El 1669 inicia la modernització de l'antic sistema defensiu, que va fer de la vila una gran fortalesa de planta pentagonal amb un gran baluard a cada angle; Vauban, a més, va fer bastir altres fortificacions externes, entre les quals la de la cova Bastera (cova natural que el 1674 havia servit per a amagar patriotes antifrancesos), la qual convertí en casamata, i, sobretot, el castell o fort de Vilafranca de Conflent, bastit a mig vessant de la muntanya de Bell-lloc, a la banda oposada del riu, i que en temps de Napoleó III fou unit a la vila per una escala subterrània de prop de mil graons.

ELS CAVALLS, ELS ASES I ELS MULS DELS PIRINEUS, TERRA DE TRANSHUMÀNCIA

Aquests animals s'han convertit en uns companys fidels de l'home des de fa molts segles, a tot arreu i en totes les feines dures tant al camp com en la vida quotidiana, o en el transport de mercaderies i fins i tot en la guerra.

El cert és que les muntanyes pirinenques són la terra dels cavalls, d'uns cavalls incomparables, de races diverses, però amb un nexa comú: adaptats al medi muntanyenc. Viuen tot l'any a la intempèrie, i per això han adquirit una rusticitat peculiar, però

també una gran seguretat de pas i docilitat.

Al segle XX el cavall s'ha vist amenaçat per la mecanització i l'exòde rural, i hauria pogut desaparèixer perfectament de les muntanyes del Pirineu. Però la passió d'alguns ramaders, el suport de les remunes i el desenvolupament de noves activitats, sobretot les excursions eqüestres, han permès rellançar la seva ramaderia, i també de preservar-la.

Actualment la presència dels cavalls és indissociable a l'agricultura de muntanya, ja que participen en el manteniment de l'espai i formen part de la vida local, com ho confirma la pràctica encara viva de transhumància.

Aquí, la transhumància és la migració estival pròpia de la ramaderia (ovins, bovins i equins), que, per aprofitar al màxim l'escalonament dels pasturatges, recorre grans extensions de terreny des de les planes vers les regions muntanyoses i viceversa, sempre cap a terres més riques, com ara les pastures pirinenques d'altura.

Les festes de la transhumància encara es poden veure en certes regions del Pirineus; per exemple, l'acompanyament de ramats cap a la muntanya, amb un seguit d'animacions i espectacles folklòrics.

JEAN-LOUIS DEMELIN

ELS AVANTATGES DE FER UNA EXCURSIÓ A CAVALL

Fer una excursió a cavall també és una activitat esportiva relacionada amb la muntanya i amb l'excursionisme. Potser nosaltres, a Catalunya, no hi tenim gaire tradició, però antigament els cavalls i els

El cavall de tir, des de fa segles, encara és útil per a determinades feines a la muntanya, com l'arrossegament de troncs.

Itinerari del camí de Vauban

L'itinerari parteix de Ròsa (el Donasà) i acaba a Vilafranca de Conflent. La totalitat del camí es pot fer tant a cavall com a peu. Vet aquí les etapes:

- Ròsa (0 km)
- So (2 km)
- Carcanières – Le Puch (5,5 km)
- Querigut
- Riutort – Puigbalador (18 km)
- Formiguera (23 km)
- Matamala (28 km)
- La Llaguna (47 km)
- Montlluís
- Canavelles (65 km)
- Oleta (68 km)
- Jujols (77 km)
- Vilafranca de Conflent (95 km)

ALBERT MARTINEZ

Les muntanyes pirinenques són la terra dels cavalls, d'uns cavalls incomparables, de races diverses, però amb un nexa comú: adaptats al medi muntanyenc

mults eren ben vius en les activitats rurals, i fins i tot, usats normalment en algunes expedicions muntanyenques per transportar material costes amunt.

La possibilitat de fer el camí de Vauban a cavall, travessar boscos, enfilarse per comes i serrals, i baixar per les valls fins al riu, és una delícia. És una altra manera d'observar i conèixer la muntanya. I a més a més de tresscar per la muntanya també se segueix un camí històric, i això és un valor cultural afegit a l'aventura.

A dalt d'un cavall, des d'una certa altura per a la mida d'una persona, disposes del temps que vulguis per esplaiair-te en la contemplació del paisatge, en la ruta del camí, des d'una posició, diguem-ne privilegiada. No cal ser un expert en muntar, el cavall sol anar al pas i és molt fàcil guiar-lo. Ha estat ben ensenyat i és obediència. De vegades, per un camí planer, en arribar a un coll, un trot compassat o un petit galop aporten aquell punt d'emoció a l'excursió. De vegades, per no forçar el cavall, cal baixar de la sella i guiar-lo amb les regnes a peu dret, al seu davant, sobretot en passatges difícils o abruptes, com ara un aiguamoll o un pendent pedregós i massa pronunciat. Amb tot, sempre estarem vigilats i orientats pels guies de la passejada, cavallers o dames que obren i tanquen la filera eqüestre.

Al cavall li agrada de treballar. Això diuen. És

fidel, mansoi. Això és cert. Almenys no es queixa mai de la càrrega que duu al damunt. I va fent. Tressca pels turons, s'enfila per les valls, davalla a abeurar a les aigües del riu. I tira. Sempre endavant. Amb el cap cot, de vegades alterós quan copsa alguna remor. Genet –i no pas cavaller, al nostre parer– i cavall es compenetren bé en aquest entorn, que els és comú i afí: la muntanya.

Com si anéssim d'excursió amb una motxilla a l'esquena, el cavall va proveït d'un parell d'alforges, on hi ha les nostres vitualles. El que ens han preparat els organitzadors d'aquesta excursió no és gens menyspreable: embotits locals, formatges francesos diversos, pa, ensalades, foie gras (l'autèntic), vi muscat de Rivesaltes, aigua, cafè i una generosa mida whisky. Talment com els films americans de cowboys, però l'ambient és plenament pirinenc i excursionista, ja fe!

Allà on et vingui de gust, en un prat delitós, a l'ombra, al sol, pots baixar del cavall i el deixes amarcat a un arbre, perquè pasturi i reposi. Els genets, aplegats en rotllana a l'herbei, ens preparem per al pícnic. Després la ruta continua, muntem de nou i prosseguim per nous indrets. De tant en tant, se sol fer alguna paradeta, per visitar alguna ruïna o llogaret. I així fins al vespre, on es deixen els cavalls al corral, i la gent anem cap a l'hotel per rentar-nos i

Característiques del camí

Longitud total: 95 km.

Accés: El circuit comença a Ròsa, a l'Arieja. Hi podeu accedir per Pepinyà, Bourg-Madame o per Quillan.

Mapes IGN:

TOP 25: 2248 ET (Axat – Querigut).

TOP 25: 2249 ET (Font-romeu).

TOP 25: 2349 ET (Massís del Canigó).

Rando Pyrénées 1:50.000

Cerdanya – Capcir, nº 8.

Rando Pyrénées 1:50.000

(Vallespir – Canigó), nº 10.

Abalisament: pedestre, generalment amb senyals grocs.

Altitud màxima: 1.777 m.

Altitud mínima: 1.431 m.

Altitud mitjana: 1.606 m.

fer un bon sopar, una mica cansats, cal dir-ho, si no s'està acostumat a muntar. Aquest és un petit inconvenient que cal sofrir, però és ben suportable. Vet aquí, doncs, la dinàmica de l'excursió eqüestre.

EL PARC DEL PIRINEU CATALÀ

El parc del Pirineu català (*Parc naturel régional des Pyrénées catalanes*), ha estat el primer parc natural regional francès dels Pirineus. Fou creat l'any 2004, gràcies a la voluntat de la regió Llenguadoc-Rosselló, de les col·lectivitats i les forces vives locals amb l'objectiu de protegir i valorar els grans espais rurals habitats i els seus patrimonis naturals i culturals. El parc contribueix a una adaptació responsable, participa en l'economia local, sensibilitza els públics als patrimonis, experimenta i innova a favor del desenvolupament d'un turisme durador de descoberta sensible.

El parc del Pirineu català està situat a l'extrem sud del Llenguadoc-Rosselló, entre les comarques de l'Alta Cerdanya, el Capcir i l'Alt Conflent, marcades per la vall de la Tet. Fa alhora frontera amb Catalunya i Andorra damunt de la línia de crestes pirinenques, d'on sobresurt el Carlit, que vigila la resta de cims i valls des de la seva altura. Recobert en un 50% de bosc, és un espai muntanyós per excel·lència: el massís del Canigó, el puig de Campcardós (2.914 m), el Carlit (2.921 m) o el Puigmal (2.913 m).

La regió enclavada a la vall de la Tet és encara avui poc poblada, amb cases de fusta i pedra, en una zona pirinenca on conflueixen les accions climàtiques i muntanyenques. El paisatge és pagesívol, pastoral, amb praderies, comes i petits turons, i amb uns paisatges increïbles, un patrimoni natural ric i una identitat cultural forta.

El Tren Groc

Una de les atraccions més preuades del parc és el Tren Groc, l'orgull i símbol del Pirineu català. Aquest tren, que acaba de complir fa poc els 80 anys d'existència, és original, autèntic, i resulta ser el mitjà de transport més inesperat per accedir a aquesta regió pirinenca. Amb un recorregut de 63 km, uneix 22 estacions de Vilafranca de Conflent-Vernet-Fullà a la Tor de Querol-Enveig.

De la vall de la Tet, on puja a la muntanya, s'arropa a les cornises estretes i travessa les aigües, a l'altiplà cerdà, a través d'un ventall de paisatges i punts culturals excepcionals. Per tot això és recomanable, sobretot a l'estiu, unir-se als nombrosos visitants que fan un inolvidable viatge al ritme tranquil de l'excursionista, que va lentament, però amb seguretat, i que permet gaudir de la decoració de l'alta vall i de les obres tècniques realitzades per a la construcció d'aquesta línia.

PNRPC - NOËL HAUTEMANIERE

El Tren Groc, símbol del Pirineu català.

Més informació

Parc del Pirineu català

1, rue Dagobert
66210 Montlluís
parc@pyrenees-catalanes.fr
parc-pyrenees-catalanes.fr

Oficina de Turisme de Montlluís

Visites guiades:
☎ +33 468 042 197
otmontluois@wanadoo.fr
mont-louis.net

Communauté de Communes du Donezan

☎ +33 468 204 137
donezan.com

Bureau des Guides Équestres Transpyrénéens

Guia: Laurent Levoyer
☎ +33 561 690 199
bget@equippyrene.org
sentiers-pyreneens.com

PNRPC

La vall de Galba, esplèndida etapa entre Puigbalador i Formiguera, a través del Capcir. El riu Galba és afluent de l'Aude, i neix a la portella d'Orlu, als contraforts nords del Carlit, i desemboca al pantà de Puigbalador.